

ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆՔ

ՍԹԵՖԷՆՍԸՆ

Ե Ի Շ Ո Ք Ե Կ Ա Ռ Ք Ի Ք Ի Ի Տ Ը

(Մ. 1781. Մ. 1848)

Յետ այլևայլ առաջարկութեանց վրայ հակաճառելու, և Տարլինկթոնի և Գիլլինկ-վորթի նորածն հաղորդակցութեանց շա-հաբերութեան մասին խիստ քննութիւն-ներ ընելու՝ վերջապէս որոշեցին կատա-քեալ երկաթուղի մը կառուցանել՝ շիտակ երկրի, երկաթեայ հաստատուն ձողերու վրայ, և շոգեգործի մը շինել տալ՝ որ կարենար գետերէ անցնիլ, բլուրները ծա-կել և ճախճախտու երկիրներու մէջ ան-դադար արշաւել:

Միաժայն քուէով, Սթեֆէնսըն այս գոր-ծոյն վերակացու ընտրուեցաւ:

Աշխատասէր երկրաչափը, այսպիսի պաշտօնի մը վրայ զմայլած, կը փափա-քէր իսկոյն ձեռք զարնել գործոյն և ա-նընդհատ առաջ տանիլ:

Քայց բանը կարծածին չափ դիւրին չէր:

Երկաթուղւոյ մտածութիւնը՝ որ Լիվը-րուլի նաւադարձները և Մանչէսթըրի ձեռագործարանաց տէրերը կ'ուրախացու-նէր, այլոց բոլորովին հակառակ զգացում-ները կը բրգոէր, որովհետեւ կը նախատէր զԼօրտ Սէֆթօն (Sefton) և զԼօրտ Տէր-պայ (Derby), որոնց անառնեղէն պի-տի անցնէր շոգեկառքը Գարձեալ, ջրանց-քին տէր, Պրիճօթըր (Bridgewater) դուքսը կը զայրացունէր, որոյ եկամուտը և դրամական շահը բնականապէս պիտի նուազէին: Այս երեք զօրաւոր անձինքը չէին ուզեր որ նորօրինակ և իրենց շա-հուն ֆեառակար ճամբան շինուէր:

Գիւղացիք, ասոնց վրայ առաջարկու-թիւններով խարտած, ոտք ելան և գի-նուեցան երկաթուղւոյ ընկերութեան սկզբնական աշխատութիւնները, երկրա-չափական ուսումնասիրութիւնները խա-փանելու և ճամբուն ուղղութեան համար

տնկելիք ցիցերը արգիւելու համար: Ա-սոնց՝ և Սթեֆէնսընի գործակալաց մէջ այլևայլ անգամ սաստիկ բախումներ տե-ղի ունեցան, և նոյն իսկ Գէորգ՝ քանի մը անգամ՝ մեծամեծ վտանգներու ենթար-կուեցաւ:

Ջանազան տեղեր, իւր յատակագծաց հիմերը դնելու համար, հարկ եղաւ, ուժոյ դէմ ուժ գործածել, սպառնալիաց՝ սպառ-նալիօք յաղթել և արգելքներու դէմ առ-նուլ: Այլ և այլ անգամներ ալ խորա-մանկութեան միջոցը ձեռք առաւ՝ իւր գործը առաջ տանելու համար: Աշխատա-ւորք՝ գիշերները իրենց կեանքը վտանգի մէջ կը դնէին՝ օրուան մէջ սաստիկ հսկո-ղութեամբ պաշտպանուած երկիրներու մէջ գործ տեսնելով: Գարձեալ, երբեմն, գետ-նաշափութեան շուտան երկնցունելու և գործին գործածելու համար կ'աճապարէին շուտով ընել՝ մինչ կատաղի հակառակորդ-ները իրենց ընտանեաց հետ սեղան կը նստէին:

Ամենէն ահարկու հակառակորդն, դուքս Պրիճօթըրի և Պրատշով նաւապետին հո-գարարձուն էր: Այս անձը յայտնապէս հրատարակած էր թէ, ո՛վ որ իւր տէրե-րուն կալուածոց մէջ նոյն իսկ ցից մը տնկել համարձակէր՝ անխրնայ պիտի ըս-պանէր: Քայց սակայն, այս արգիւեալ երկիրներուն մէկ մասը պէտք էր չափուի և քննուիլ Սթեֆէնսընի գործաւորներէն: Թշնամին խաբելով այս անգամ ալ յա-ջողեցան իրենց նպատակին հասնիլ հե-տեալ կերպով:

Սթեֆէնսընի կողմնակիցներէն քանի մը անձինք թշնամոյն անառքը դրուեցան այն տեղ հրացան նետելու: Իսկոյն հա-կառակորդաց ամբողջ պահապանները այն կողմը վազեցին ուսկից հրացանից բռմ-բռնները կը հասնէին: Եւ մինչդեռ այս տեղ ձեռացալ գող որսորդները կը հալա-ծէին՝ կարծելով թէ այն ընթացքով լաւ մրցանակներ պիտի վաստակին, անդին, քիչ հեռուն երկրաչափները հանդարտ կերպով իրենց գործը տեսան:

Այսքան արգելքներու դէմն առնելէ և

սկզբնական ընդդիմութեանց յաղթելէ վերջը, դեռ պէտք էր նոր հնարքով մը տէրութեան հաստատելու վճիռն ընդունիլ : Բուն այն ատեն ուրիշ պատերազմ մ'ալ սկսաւ գրչով և խօսքով, գրքոյկներով և հրապարակախօսութեամբք :

Եթէ երկաթուղին շինուի, կ'ըսէր, հրապարակախօսներէն մին, այլևս կովերը պիտի չի կարողանան արածուիլ, հաւերը հաւկիթ պիտի չածեն : Նիւոյ թաթառնելով օդը պիտի լեցուի և թռչունները խեղճեալ գետին պիտի իյնան : Երկաթուղոյ մօտակայ գտնուող տունները՝ շոգեգործին արձակուած կայծերէն՝ պիտի բռնկին : Զիբեր օգտի պիտի չի գան : Գիւղացին այլևս ոչ իւր խոտը և ոչ վարսակը պիտի չի կարողանայ ծախիւլ : Վերջապէս առանց մահուան վտանգը աչք առնելու պիտի չի կարենանք երկաթուղոյ երկայնութեամբ ճանապարհորդել՝ որովհետեւ ամէն վայրկեան շոգեկառաց մեքենաները ճայթելու ենթակայ պիտի ըլլան :

Մանչըսթըրի և Լիվըրքուլի բաժանորդաց կամեովը խնդրը Հասարակաց Խորհրդարանին ներկայացուցին : Բայց միւս կողմանէ՝ հակառակորդ ջրանցից տէրերը եռանդեամբ պատերազմելով՝ աղերսը իրատ հարցաքննութեան ենթարկուեցաւ : որով երկայն ժամանակ հակաճառութիւններէ յետոյ՝ Սթեֆէնսընի փափաքածը անգլիական մերժուեցաւ :

Երկաթուղոյ պաշտպանները սոսկացին տեսնելով իրենց խնդրոյն մերժուիլը, բայց չի յուսահատեցան : Յաջորդ տարին, յետ իրենց հակառակորդները քանի մը զիջողութիւններով մեղմացունելու, իրենց խնդիրը Խորհրդարանի առջև դարձեալ ներդրեցին և վերջապէս Տէրութեան հաւանութեան վճիռը ընդունելով հասան իրենց փափաքին, բայց ոչ առանց երկայն բարակ դժուարութիւններ կրելու և խօսակցութեանց նիւթ ըլլալու :

Խուզարկութիւնը, հարցաքննութեանց արձանագրութիւնները, ջատագովութիւնները՝ գրեթէ 700,000 ֆրանք արժեց :

Լորտերու և Հասարակաց Խորհրդարան

նին վերջնական վճռոյն վրայ հինգ տարի անցած էր երբ կատարելապէս երկաթուղին լինցաւ, որ այնքան կոխներու, հաւասարութեանց և վիճաբանութեանց առիթ եղած էր : 1830 տարւոյ, սեպտեմբեր ամսոյն 15ին, մեծ հանդիսով՝ առաջին անգամ շոգեկառաց մը Լիվըրքուլէն Մանչըսթըր մեկնեցաւ :

Սթեֆէնսընէ կառավարուած Պատույ վաւերին մէջ բազմած էին Լօրտ Վէլլինկըտն, Սըր Ռօպէրթ Բիլլ և բազմաթիւ երեսփոխաններ : Գիծին երկու կողմը ժողովրդեան անհամար բազմութիւն մը շարուած, ութը շոգեգործիներով լծեալ և սաստիկ արագութեամբ սրացող մեծամեծ կառքերը կը դիտէին՝ ծափահարելով աւրուեստագիտական այս նոր յաղթանակը, և մանաւանդ անոր հեղինակը և որդին որ աշխատակցած էր իրեն :

Ահաւասիկ այն աղբատ գործաւոր տղուն յառաջդիմութեան և յարատեւութեան պտուղը, որ իւր կեանքը նախ դաւցուհոյ մը կովերը պահպանելով և 4 սու միայն վաստակելով սկսած էր. յետոյ 6 սու կ'ընդունէր հանքածուխ մաքրելուն համար :

Անգլիայ սիրահարուեցաւ այս երկաթուղեաց : Գէորգ ալ անկէ ուրիշ շատեր շինեց՝ իւր որդւոյն հետ որ գիտուն երկրաչափ մ'իղած էր : Հարստացաւ Սթեֆէնսըն և իւր անունը ամբողջ աշխարհ լսուեցաւ և անմահացաւ : Բայց այս պատուական մարդը, ոչ հարստութեամբ զեղծաւ և ոչ ունայն փառասիրութեամբ կուրացաւ : Այլ մանաւանդ իւր նախկին վիճակէն հաւատարիմ և անմուսնայի յիշատակ մը պահեց : Կը սիրէր այցելել իւր աղքատութեան միջոց ճանչցած ընտանիքներուն, և պարկեշտ գործաւորներուն կ'օգնէր : Դարձեալ, կը սիրէր աշխատատէր և համաստ բանուոր պատանները քաջալերել, և ամէն բանէ աւելի կ'ատէր սնապարծ և ինքնահաւան անձինքը :

Իւր վերջին տարիները զաշտային բնակութեան մը մէջ անցուց, ուր կ'ախորժէր քաջաբանութեան և մշակութեան զբաղե-

լու. ինչպէս ժամանակաւ շողոյ գործինեւ
րը ուսումնասիրելով կը գումարահանար:

Միեռնելուն ժամանակ, իրաւամբ կըր-
նար պարծենալ թէ՛ իր քանական կա-
րողութիւնը և ժամանակը շատ լաւ գոր-
ծածած էր, որոնցմով ի Նախախնամու-
թենէ օժտուած՝ իմաստութեամբ և արժա-
նաւոր կերպով ապրեցաւ աշխարհիս մէջ:

Հ. ՆԵՐՍԷՍ Տ.

(Թարգմ.)

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼ Ք

Ի ՄԱՀ

ՊՕՂՈՍԻ ՄԻՍՔԸ ԵԱՆ

Եւ հոգմունք կը սուրան բարձրագոյ և
իրենց աղմուկովն ծափահար՝ զքեզ յատեն
կը կոչեն, ո՞վ ողբերգուդ դերասան. բաց,
բաց, կը ձայնեմ քեզ, բաց վարագոյրդ,
վերստին երեցիր բեմին վրայ:

Հանդիսատես ունկնդիրներդ պիտի վար-
ձատրեն զքեզ քու խաղցած ողբագին դե-
րիդ համար. դու յուզեցիր զանոնք:

Տե՛ս սզազգեաց լուսինն ու աստղունք
սև սև ամպերու փաթթուած՝ տօգոյն ու
դալկահար՝ արտասուակիր աչքերով՝ մար-
գարիտ ցօղեր կը սփռեն քեզ... Բաց վա-
րագոյրդ, եկուր տեսարան:

Սակայն դու, յոգնեցուցիչ ու դժուար
դերէդ պարտասեալ և սաստիկ խոնջեալ
ու ոգեսպառ՝ որ կը հանգչեցնես ըրտնա-
թոր ճակատդ՝ այս գոռացող հովեղու թե-
ւերուն մէջ, որոց մանչիւնն ոչ թէ կ'ար-
թընցնեն՝ այլ կը թուին քեզ որորուն
երգեր:

*

Եւ աներկիւղ ու անհոգ կը ննջես:

Դու հասար հանգստեանդ իջևան. ա՛լ
անխռով կը նիրհես:

Ինչ փոյթ քեզ, թող հրարուին աշ-
խարհներ սասանէ, թող գուշակին աստե-
ղագէտը՝ գիսաւորի մը երկրիս ընդհարելու
վտանգն, թող սով ու ջրհեղեղ և երաշտ,

սառ ու հուր, մըրիկ ու ձիւն, համաճա-
րակներ. թող մեծատունն ոսկեհուռ պատ-
մուհանին՝ և մուրացիկն ցնցոտին ներքե՛
միևնոյն երկվզիւ սրտի բարախմամբ տո-
չորին:

Թող մեծ ու փոքր, աղքատ թէ հա-
րուստ, ծերն ու մանուկ, տկարակազմն և
յաղթանդամն մտատանջ սասանին, զար-
հուրին տեսնելով կայծակին ու խարոյկին
բոցերն. սա կալուածներուն ու պալատ-
ներուն, նա հիւղակին ու խշտեկին հա-
մար զողայ:

Թող խարդախեն մարդիկ՝ զիրար զըր-
կելու, իրարմէ յափշտակելու տենջով.
դու անհոգ՝ ծաղրէ՛, ծիծաղէ՛:

*

Թող երկրագործն՝ խոփն ի ձեռն հեր-
կած ատեն՝ ոսկեղէն ապակեփեղկին մէջ
մտօքն թո՛ի՝ և արևու ճառագայթներէն ա-
ւելի շլանան աչքերն՝ երազելով հոն տե-
սած աղամանդն ու շափեղան, որով կը
բաղձայ խօսեցեալին հրավառ կուրծքն
կամ ջրուտ մատն զարդարուած տեսնել:

Սա նիհար վատոյժն՝ թող բեռնակրի
մը քամակին նախանձի. աստիճանաւորն
ու պաշտօնեայն՝ աւելի բարձր դիրքերու
թող բաղձայ. և երեկոյին՝ համադաժ սե-
ղանին վրայ խանգարեալ ստամոքսովն՝
ճաշելու, մարսելու անկարող՝ բանուորի մը
սոխ սև հացն ախորժակով ուտելուն ախն
քաշէ:

Տիկինն հայլիին առջև՝ թող շպարն ե-
րանգէ և աղջիկն շրջազգեստին ծալքերն
խորհի. երխտասարդն՝ հրապուրելու և սի-
րահարն հալումաշ երազէ:

Մանուկն խաղալիքին հետ զբօսնու,
խաղամուն բաղդին հետ պայքարի. պա-
տանին՝ զրքերուն, գիտունն մատենանե-
րու, գրագէտն՝ գրչին, արհեստաւորն գոր-
ծիքներուն, հնարիչն՝ գիւտերուն, զրամա-
տէրն՝ ոսկիի դէզերուն հետ թող խաղայ:
Խնդա՛ դու այս ոչնչութեանց, յիմա-
րութեանց վրայ:

*

Ոչխարն սպանդանոց կը ըջեն. վայր-
կենէ մը զայն զենած, մէկ պահէն զայն